

Vrijdag 3 februari
1989

PROGRAMMA

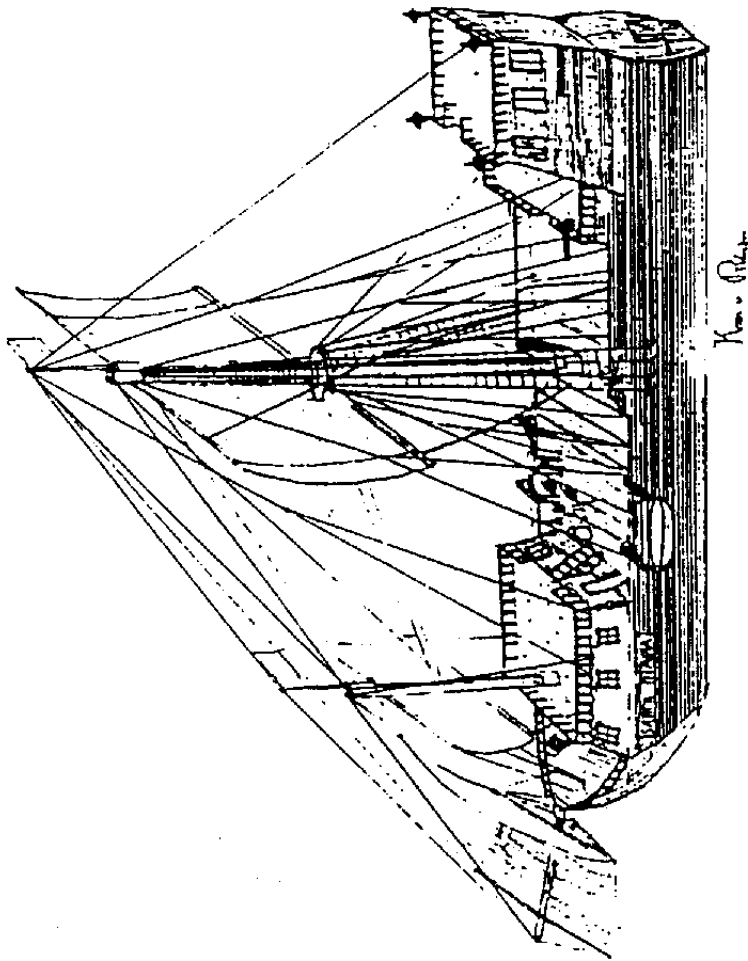
HET EINDTONEELSTUK VAN DE ZEVENDE KLAS

Het toneelstuk bestaat uit twee delen:

DE ONTDEKKING VAN AMERIKA
DOOR CHRISTOFFEL COLUMBUS

EN

HET GOUD VAN DE INCA'S

Als het de eerste keer is, dat u kennis maakt met de Vrije School, bent u misschien geïnteresseerd geraakt. Misschien wilt u graag meer weten over het hoe en waarom van het Vrije Schoolonderwijs. Mogelijk hebt u vragen over wat u vanavond hebt gezien.

Wij willen u graag informeren over onze vorm van onderwijs en uw vragen beantwoorden. Dat kan in de vorm van een gesprek, maar ook door middel van onze folder, brochures, schoolkranten e.d. We zouden graag met u in contact komen om uw interesse en uw vragen te beantwoorden.

U kunt contact opnemen met de school: De Vrije School Michaeël, Prinselaan 80 te Emmen, telefoon 05910 - 10531 of u kunt contact opnemen met John en Petra Eijkelkamp, telefoon 05910 - 40285.

"De ontdekking van Amerika" en
"Het goud van de Inca's"

twee stukken die ik heb geschreven voor mijn
7^e klas; te weten een klas van 8 kinderen.
Het is dus met een kleine klas goed te spelen.
(meer kan natuurlijk ook: 8 is werkelijk het
minimum, misschien voor anderen moeilijk realiseer-
baar).

nodig: -toneel met gordijn

- achterdecor + decorstukken + wleding etc.

De hele zaal wordt soms gebruikt. Opkomst van
achter uit. De zaal is kerf en herbergemeente ed.

Voor personages, inhoud en omvang zie het
stuk zelf.

DE ONTDEKKING VAN AMERIKA DOOR CHRISTOFFEL COLUMBUS

en

HET GOUD VAN DE INCA'S

Een toneelstuk in twee delen

Het toneelstuk werd geschreven voor de zevende klas
van de Vrije School Michaël te Emmen, te weten
Roelienke, Maarten, Anthony, Herbert, Koen, Marc,
Diomedé en Aiko, door hun meester John Eijkelkamp,
met behulp van de volgende boeken:

-Avontuurlijke riezen met Columbus door Louise

Andrews Kent

-Columbus de zeevaarder door S.E. Morison

-Sjalom, zei Columbus door Johan Ballegeer

-Ontdekkingsreizen door M.B. Synge

-Toneelstuk van Columbus (schrijver onbekend)

-Het goud van Caxamalca door Jakob Wasserman

John Eijkelkamp
Ruinerbrink 243
7812 RE Emmen
(05910 - 40225)

DE ONTDEKKING VAN AMERIKA
DOOR CHRISTOFFEL COLUMBUS

Rolverdeling:
Christoffel, de jonge Columbus
De opa van Christoffel
Domenico Colombo, de vader van Christoffel
Suzanne, de moeder van Christoffel
Columbus
Ferdinand, de Spaanse koning
Isabella, de Spaanse koningin
Eerste soldaat
Tweede soldaat
Lakei
Don Juan, Spaans edelman
Don Rigalo, Spaans edelman
Luis de Santangel, Spaans edelman in dienst van koning
Ferdinand
Peter, scheepsjongen op de Santa Maria
Velasco, vriend van Peter
Pater Perès
Alfonso, matroos op de Santa Maria
Gomes, matroos op de Santa Maria
Sancho, matroos op de Santa Maria
Rodrigo, scheepsjongen op de Santa Maria
Jean, scheepsjongen op de Santa Maria
Martin Pinzon, kapitein van de Pinta
Verteller

Verteller: De man, die wij Columbus noemen, werd geboren in de Italiaanse stad Genua. Zijn vader, Dominico Colombo, was wolwever. Hij had een eigen wolweverij en hij had enkele gezeilen in dienst. Zijn moeder, Suzanna, was de dochter van een wolwever. In 1451 werd uit dit huwelijk een zoon geboren. Zij noemden de jongen Christoforo. De jongen groeide op en hielp zijn vader in de wolweverij. Maar als hij een uurtje vrij had, dan verliet hij de werkplaats en ging naar de haven, om daar naar de schepen te kijken. Zijn hart werd getrokken naar de zee.

Of hij ging naar de grote kathedraal.
(Van achter uit de zaal komt Christoffel. Hij loopt door het middenpad naar voren en knielt voor de afbeelding van Christoforus, die rechts voor op het podium staat. Hij doet geld in het offerblok en steekt een kaars op)
Hij liep dan door het middenpad van de donkere kerk en ging naar zijn eigen plekje. Hij knielde voor de afbeelding van Christoforus en als hij wat geld had, dan stak hij een kaars op. In gedachten verzonken kon hij daar lange tijd zitten. Hij bad dan, of dacht na over de dingen waar een jongen over nadenkt.

Soms zag hij het beeld van zijn opa voor zich. Opa was enige jaren geleden overleden, maar hij herinnerde zich nog heel goed de avonden, dat zijn opa hem het verhaal vertelde van Christoforus. Zijn opa zat altijd bij het haardvuur en vertelde dan.....

(Links achter op het podium wordt de opa van Christoffel zichtbaar, doordat het 'haardvuur' oplicht en gaat 'branden'. Opa begint te vertellen of voor te lezen)
Jongen, luister goed, want je kunt veel leren van het verhaal van Christofferus. Je weet nog wel dat hij pas later Christofferus werd genoemd. Aan het begin van het verhaal heette hij nog Offerus.
Offerus was een grote sterke kerel. Als hij werk deed, dan was het zo gedaan. Offerus wilde alleen de machtigste heer dienen en daarom ging hij naar de koning en bood zijn diensten aan. De koning was blij met zijn komst en Offerus deed veel werk voor de koning. Op een dag kwam er een minstrel aan het hof van de koning. Die zong een lied over de duivel. Toen de minstrel dat lied zong maakte de koning een kruisteken. Offerus zag dat en vroeg aan de koning, waarom hij dat teken maakte. De koning ant-

2.

woordde hem: "Dat doe ik om de boze macht van de duivel af te weren." "Is zijn macht groter dan uw macht?" vroeg Offerus. De koning antwoordde: "Ik heb macht in mijn land, maar de duivel heeft macht in de hele wereld." Toen verliet Offerus de koning en ging op zoek naar de duivel, omdat de duivel een machtiger heer was dan de koning. De duivel nam Offerus in dienst en samen deden ze veel slechte dingen. Het viel Offerus op, dat de duivel bang was voor kruizen, en daarom vroeg hij hem op een dag: "Zeg duivel, waarom ben je bang voor kruizen?" De duivel kromp in elkaar, maar antwoordde niet. Offerus drong echter aan en toen antwoordde de duivel: "Het kruis is een teken van de macht van Hem, wiens naam ik niet kan uitspreken. Hij heeft macht over hemel en aarde." Toen verliet Offerus de duivel en ging op zoek naar de allergrootste koning, die heerste over hemel en aarde. Hij kwam bij een kluitenaar, die hem vertelde, dat er twee wegen zijn om Christus te vinden. De eerste weg kun je gaan door je terug te trekken uit de wereld en de Heilige schrift te lezen en te overdenken. De tweede weg kun je gaan door de wereld in te trekken en de mensen te dienen door het goede te doen.

Toen ging Offerus naar een dichtbijgelegen rivier en droeg daar alle mensen over het brede water. Hij deed dat vele jaren, maar Christus vond hij niet.

Op een avond was het weer zeer slecht: het stormde en regende. Het was alsof Offerus een stem hoorde die hem riep. Er was echter niemand. Nog eens en nog eens hoorde hij de stem. Toen zag hij aan de overkant van de rivier een kind staan. Hij ging de woest stromende rivier in en waadde naar de overkant. Hij zette het kind op zijn schouder en waadde terug door de rivier. Het kind op zijn schouder werd zwaarder en zwaarder. De wind en het water dreigden hem omver te werpen. In het midden van de rivier dreigde hij door zijn knieën te zakken: het was alsof hij de hele wereld op zijn nek droeg. In wanhoop sprak hij tot het kind: "O kind, wat ben je zwaar."

Offerus hoorde een heldere stem antwoorden: "Offerus, je draagt meer als de wereld. Je draagt Hem, die de wereld heeft geschapen." Toen Offerus opkeek, zag hij een lichtende gestalte, het gezicht helder stralend als de zon en een sterrenkrans om het hoofd. Het was Christus, de heer, die regeert over hemel en aarde. "Offerus, Je hebt zeven jaren op me gewacht, terwijl je de mensen trouw hebt gediend. Daarom doop ik je en geef je mijn naam.

3.

Voortaan heet je Christofferus. Steek je staf bij je hut in de grond. Als er uit het dorre hout takken spruiten zul je bij mij zijn."

Het licht verdween, de last werd licht. Christofferus ging terug naar zijn hut en stak zijn staf in de grond. Drie dagen later waren er kleine takjes zichtbaar aan de verdorde tak. Toen was Christofferus er niet meer om de mensen over de rivier te dragen. Hij was gestorven en bij God in de hemel.

(Het haardvuur gaat uit. Christoffel staat op, maakt een kruis en verlaat, door het middenpad de 'kathedraal')

Verteller: Christoffel ging veel naar de haven. Daar keek hij naar de schepen, die aan de kade lagen. Hij ging soms stiekum aan boord en keek dan zijn ogen uit. Hij sprak met scheepjongens en hielp hen soms met het schrobben van het dek of het sjouwen van balen katoen of zware kisten. Op een dag kwam Christoffel veel te laat thuis. Zijn ouders maakten zich ongerust en keken naar hem uit.

(Van achter uit de zaal komt Christoffel aangerend, enthousiast roepend, uitgelaten als een jonge hond. Zijn vader en zijn moeder staan op het podium op hem te wachten)

Christoffel: (Roepend) Vader, vader, Ik heb gevaren,.. Ik heb gevaren.. Ik ben meegeweest op een klein karveel. Ik mocht zelfs het roer bedienen van de stuurman. O vader,.. mag ik morgen weer naar de haven?

Vader: (Kwaad) Wat denk je wel, jongen. Een draai om je oren kun je krijgen. (Hij geeft Christoffel een draai om zijn oren) Je had vanmiddag zullen helpen in de weverij. En dan ga je zomaar met een schip de zee op. Je moest je schamen. Je moeder en ik waren dodelijk ongerust. Wat had je wel niet allemaal kunnen overkomen? Scheer je weg. Ik wil je niet meer zien. Naar bed, en je komt er pas morgenvroeg uit, als ik je roep.

(Christoffel verdwijnt snel achter het podium)

4.

Vader: (Tot zijn vrouw) Wat moet dat worden? Die jongen trekt veel te veel naar de zee. Hij zou zich bezig moeten houden met ons vak, dan kan hij straks de weverij overnemen.

Moeder: Ach, Domenico, die jongen hoort niet in de weverij. Misschien is het wel beter dat we hem wat vaker naar de haven laten gaan. Misschien wordt hij wel een stuurman of een kapitein op een groot schip.

Vader: Wat? Begin jij nu ook al. Die jongen hoort in de weverij en nergens anders. (Vader gaat kwaad af)

Moeder: O wat maakt die jongen ons het leven moeilijk. (Ze vouwt haar handen) Heer, ontferm u over hem en over ons. Laat ons het beste doen voor hem, opdat hij zijn bestemming kan vinden. (Gordijn dicht)

Verteller: Christoffel Columbus werkte nog vele jaren in de wolweverij van zijn vader. Tussen zijn vijftiende en zijn drieëntwintigste jaar maakte hij daarnaast ook vele reizen op de Middellandse zee. Daarna verliet hij zijn ouderlijk huis en ging varen.

Op zijn vijfentwintigste gebeurde er iets, wat zijn levenloop grondig wijzigde. Hij voer op een schip, dat door de Fransen voor de Portugese kust werd aangevallen en tot zinken werd gebracht. Columbus was gewond, maar hij wist de kust te bereiken. Hij kwam in Lissabon terecht bij zijn broer Bartholomeus, die een bedrijfje had voor het tekenen van land- en zeekaarten. Hij leerde daar zeer veel over verschillende landen, zeestromen en schepen. Hij sprak met kapiteins en stuurliu, die vertelden over hun reizen en de moeilijkheden die ze meegemaakt hadden. Hij las veel over sterrenkunde, weerkunde en scheepsbouw. Hij las verslagen van verre reizen en bestudeerde kaarten van nieuwe gebieden. Vooral het boek van Marco Polo, over zijn reis naar het verre China, werd door hem keer op keer gelezen. Daarnaast had hij nog tijd om in de bijbel te lezen en de kerkelijke gebruiken te onderhouden. Want Columbus was een zeer gelovig mens.

Door alles wat hij hoorde en las kreeg Columbus het zekere idee, dat je door naar het westen te varen in Indië zou uitkomen, het land waar Marco Polo over schreef in zijn boek. Hij maakte berekeningen en kwam tot de conclusie, dat Indië in enkele tientallen dagen te bereiken moest zijn.

5.

Ondertussen ging hij weer varen. Hij werd een zeer gewaardeerd stuurman en klom op tot kapitein. Als hij had gewild had hij in een paar jaren een rijk man kunnen worden. Maar Columbus koesterde andere ideeën. Zijn gedachten waren steeds bij zijn plannen om via het westen naar het oosten te varen.

Om zijn plannen te kunnen uitvoeren had hij de toestemming en het geld nodig van de koning. Daarom gaat hij naar de Portugese koning Johan de tweede. Deze voelt niets voor de plannen van Columbus. Dan gaat hij een jaar later naar de Spaanse koning Ferdinand en koningin Isabella.

(Op het podium zitten in hun zetels de koning en de koningin. Naast hen twee soldaten in wapenrusting. Een lakei komt binnen en buigt voor de koning en de koningin)
Lakei: Majesteit, Columbus, de zeevaarder, die naar het westen wil varen, is hier om met u over zijn plannen te spreken.

Ferdinand: Laat hem binnenkomen.
(Lakei gaat af en haalt Columbus. Die maakt een diepe buiging voor de koning en de koningin)
Columbus: Gegroet, edele koning. Gegroet edele koningin. God zij met u en met de uwen.
Ferdinand: Gegroet Columbus. Vertel mij het doel van uw komst.

Columbus: Majesteit, gij hebt bijna het Spaanse land bevrijd van de heidense moren. Een grootse taak hebt gij met Gods hulp volbracht. Nu wacht een andere taak. (vol vuur en enthousiasme vertelt Columbus over zijn plannen)

In het verre Indië leven vele heidenen die nog niet van God en geloof hebben gehoord. Het is Gods wil, dat ook zij de heilige boodschap ontvangen en tot het christelijke geloof worden bekeerd.

Het is in dit verre Indië, dat de priester-koning Johannes zijn rijk heeft. Hij zal u helpen in uw strijd tegen de moren. Priester-koning Johannes zal u ook helpen de heilige stad Jaruzalem te bevrijden van de heidenen.

6.

En.. machtige koning,.. in Indië is veel rijkdom. Marco Polo schrijft erover in zijn boek. In Chipangu zijn de daken van goud en de mensen zijn gekleed in zijden gewaden, bezet met edelstenen. De rijkdommen die we daar vinden kunnen we gebruiken om de moren uit Spanje en Afrika te verdrijven en het heilige land te bevrijden.

(Columbus wendt zich tot Isabella)

Edele vrouwe, gij kent de heilige schrift. Ik heb vele citaten verzameld, die er op wijzen, dat ik naar het westen moet varen. Luister. (Hij bladert even in een meegebracht boekje en leest dan voor) Bij de profeet Jesaja staat te lezen: "De hemelen verkondigen de glorie van God. Over heel de aarde galmen hun klanken, tot aan de grenzen der wereld klinken hun tonen." Laat mij vertrekken, opdat de volken aan de grenzen der aarde zijn woord kunnen horen. (Nu wendt hij zich weer tot Ferdinand)

Majesteit. Wellicht kent gij Seneca, de Romeinse filosoof. (Hij bladert even in zijn boekje) Hij schreef in in van zijn boeken: "Er zal een tijd komen dat de kettingen van de oceanen uiteenvallen en een groot continent te voorschijn treedt. Dat is als een stuurman nieuwe werelden zal ontdekken en Thule niet langer de uiterste grens zal zijn." Majesteit, gij kent mijn plannen om naar het westen te varen. Gij kunt mij helpen.

Isabella: Columbus, vertel ons wat je plannen zijn.

Columbus: Ik wil u vragen mij drie schepen en bemanning te geven, zodat ik mijn heilige taak kan volbrengen. God heeft mij uitverkoren om deze reis te maken en de heidenen aan de andere kant van de oceaan het geloof te brengen.

Ferdinand: Uw woorden stemmen mij gunstig. Toch kan ik hierover niet beslissen. Ik ben geen zeeman. Leg uw plan voor aan mijn raadsheren. Zij zullen mij zeggen wat ik moet doen.

Columbus: Heb dank, majesteit, voor uw genade. Ik zal mijn plannen voorleggen aan uw raad. Met Gods hulp zullen zij beslissen.

(Gordijn dicht)

7.

Verteller: Columbus verschijnt voor de raad en legt zijn plannen uit. Het duurt echter vele jaren voor ze een beslissing nemen en Columbus wordt steeds armer en armer. Hij Besluit Spanje te verlaten en opnieuw een poging te wagen bij de Portugese koning Johan II. Opnieuw worden zijn plannen afgewezen. Bartholomeus Diaz had juist in dienst van de Portugese koning de weg om Kaap de Goede Hoop ontdekt en daarom heeft de Portugese koning geen belangstelling meer. Columbus gaat dan weer terug naar Spanje en wacht op de uitslag van de raad die zijn plan onderzoekt. De raad brengt een negatief advies uit. De plannen van Columbus worden onmogelijk bevonden. Op verzoek van de koning wordt een nieuwe raad benoemd, die de plannen opnieuw zal bekijken. Columbus wordt ook voor deze raad gevraagd en hij heeft een onderhoud met de koning en de koningin. Dan stelt hij zijn eisen.

(Zelfde als vorige toneel: Op het podium zitten in hun zetels de koning en de koningin. Naast hen twee soldaten in wapenrusting. Een lakei komt binnen en buigt voor de koning en de koningin)

Lakei: Majesteit, Columbus is hier om met u over zijn plannen te spreken.

Ferdinand: Laat hem binnenkomen.

(Lakei gaat af om Columbus te halen)

(Voor op het toneel staan twee edelen. Zij spreken met elkaar terwijl de lakei Columbus haalt)

Don Rigalo: Zeg, heb je dat gehoord? Columbus probeert de koning weer over te halen voor zijn absurde plannen. Hij wij naar het westen varen en dan in het oosten komen, is het niet belachelijk?

Don Juan: Ja! Hij denkt dat de aarde rond is, als een appel. Nou, als hij uitvaart zullen we hem niet meer terugzien: hij vaart regelrecht de hel in.

Don Rigalo: Het is onmogelijk naar het westen te varen. De zon zakt daar elke avond in de oceaan. De zeeën koken en kolken dat het een lieve lust is. Hij wordt daar levend gekookt.

8.

Don Juan: Kijk, daar is hij.

(Columbus komt binnen, gevolgd door de lakei. Hij maakt een diepe buiging.)

Columbus: Gegroet, edele koning. Gegroet edele koningin. God zij met u.

Majesteit, u kent mijn wens. Vele jaren heb ik nu gewacht. Vernederingen en spot heb ik ondergaan. De laatste jaren heb ik in armoede geleefd. Zelfs uw edelen en raadstedes lachen mij uit en bespotten mij.

Machtige koning Ferdinand en gij edele koningin Isabella, graag vaar ik voor u naar het westen, opdat wij onze heilige taak volbrengen.

Ik vraag echter nederig uw gunst. Als ik terugkeer uit Indië verzoek ik u, mij in de adelstand te verheffen en mij de titel van admiraal te geven. Bovendien vraag ik u mij te benoemen tot onderkoning van de landen die ik zal ontdekken. Daarnaast vraag ik 10 procent van de handel op deze gebieden. 10 procent is een kleinigheid in vergelijking tot de rijkdommen die we in Indië zullen vinden.

Helaas kan ik u de rijkdom, de roem en de eer, die gij zult ontvangen na deze reis, niet gratis brengen. Als gij instemt met mijn voorwaarden, dan zal ik naar het westen varen en deze heilige opdracht vervullen.

Ferdinand: (Geschrokken) U vraagt zeer veel van ons. Hoe zullen we aan uw voorwaarden kunnen voldoen?

Columbus: Majesteit. Overleg met uw raad. Misschien kunnen zij u raad geven. Gij kent mijn wensen. Over een week kom ik uw antwoord vragen. (Columbus buigt voor de koning en de koningin en vertrekt.)

Verteller: Columbus eisen werden verworpen. In januari van het jaar 1492 deelde koning Ferdinand hem dit mee. Columbus zadelde direkt zijn muilezel, pakte zijn kaarten en andere bewijsstukken en vertrok om Spanje opnieuw te verlaten. Hij wilde nu met zijn broer Bartholomeus naar de Franse koning om hem de hulp te vragen die hij nodig had. Op dat moment ontving koningin Isabella Luis de Santangel, een vooraanstaand edelman in dienst van koning Ferdinand. Hij had gehoord dat Columbus opnieuw bij de koning was geweest en om hulp had gevraagd.

9.

(Gordijn open. Op het toneel koningin Isabella op haar zetel. Op een stoel naast haar Luis)

Isabella: Helaas hebben we het verzoek van Columbus moeten weigeren. De eisen die hij stelde waren te groot. Luis: Wat eiste hij dan, edele vrouwe?

Isabella: Hij wilde onderkoning worden van de gebieden die hij zou ontdekken en hij wilde tot admiraal worden benoemd. Maar bovenal eiste hij 10 procent van de schatten die uit de ontdekte gebieden gehaald zullen worden.

Luis: Maar vrouwe, dat zijn toch helemaal geen grote eisen. De hele expeditie kost u niet veel. Drie schepen en de bemanning zou ik zelfs voor u kunnen betalen. En die 10 procent is toch niet zo veel? Als Columbus succes heeft is dat een zacht prijsje voor de ontdekking van nieuwe eilanden en een westelijke vaarroute naar het rijke Indië. Isabella: (Opgelucht en verbaasd) Meent u dat? Denkt u echt, dat we Columbus deze opdracht moeten geven?

Luis: Jazeker, edele vrouwe.

Isabella: Ik zou mijn juwelen en mijn kroon als onderpand kunnen geven, dan zullen de schepen zeker betaald kunnen worden. (Roepend) Lakei, Lakei!

(Tot Luis) Ik stuur direkt een boodschapper achter Columbus aan om hem terug te halen. Hij krijgt de schepen en de bemanning, daar zal ik voor zorgen. (De lakei komt binnen, buigt)

Lakei: Wat is er van uw dienst, majesteit?

Isabella: Stuur direkt enkele boodschappers achter Columbus aan. Vertel hem, dat we met zijn wensen instemmen. Ga, maar wees snel! (doek dicht)

Verteller: Zo kreeg Columbus toch zijn zin. Er werden drie schepen voor hem klaargemaakt. Een groot probleem was het vinden van de bemanning. De meeste matrozen waren bang en durfden niet naar het westen te varen. Columbus moest zelf proberen de bemanning bij elkaar te krijgen.

10.

(Van achter uit de zaal komen 2 jongens naar het podium. Op het podium zit Columbus achter een tafel. Daarop een olielamp, enkele geldstukken, papieren, een potje inkt en een veer. Voor het podium blijven de twee jongens staan)

Peter: Kijk, daar achter die tafel,.. Dat moet

Columbus zijn, de man die naar het westen gaat varen.

Velasco: De drie schepen liggen al in de haven. Hij is de admiraal. Ik heb gehoord, dat ze nog matrozen en scheepsjongens nodig hebben. Niemand durft mee.

Peter: Nou, dat kan ik me voorstellen. Stel je voor dat de verhalen waar zijn die ze overal vertellen. Heb jij zin om van de aarde te vallen en in de hel te belanden. Nou, ik niet.

Velasco: Ik geloof niet dat je van de aarde valt. Ik heb mijn vader er over horen spreken en die zegt ook, dat de aarde een bol is. Nee, ik denk niet dat je van de aarde valt als je naar het westen vaart. Die Columbus heeft wat dat betreft volgens mij gelijk.

Peter: Weet je, Velasco, ik heb zin om naar hem toe te gaan en te vragen of ik mee kan.

Velasco: Jij? Mee met Columbus?

Peter: Ja, ik! Ik heb hier in Palos niemand, behalve jou. Jij hebt een vader en een moeder die zich zorgen om je zouden maken. Je hebt je broers en zussen, waar je veel om geeft. Ik heb niemand. Waarom zou ik niet meegaan naar de nieuwe wereld.

Heb je gehoord wat ze er over vertellen? De daken zijn er van goud, de mensen dragen sierraden en prachtige edelstenen, ze lopen in de mooiste gewaden. Ik ga naar hem toe.

Velasco: Maar Peter...

Peter: Nee, niks te maren,.. Ik ga!

(Peter gaat het podium op en loopt naar de tafel waar- achter Columbus zit)

Columbus: Zo jongen, kom jij aanmonstere voor de reis naar Indië?

(Peter kijkt wat geschrokken naar Columbus, hij weet niet wat hij zeggen moet)

Columbus: Je hoeft niet zo bang te kijken hoor... Je hebt zeker verhalen gehoord over zeemonsters, duivels en andere gedrochten. Nou jongen,.. ik verzeker je dat die er niet zijn. Aan de overkant van de oceaan zijn geen zeemonsters en ook geen kokende wateren. Nee, aan de overkant is het land waarover Marco Polo heeft geschreven, het land van

de Chinese Keizer, een land vol rijkdommen. Als je meegaat zul je het zien.

Peter: Senor Columbus, ik ben niet bang voor monsters of kokende zeeën, maar... (Columbus valt hem in de rede) Columbus: Maar, maar, maar,.. steeds weer dat woordje maar. Jongen, dat is een woord dat ik vaak heb gehoord. (Columbus staat op) Weet je wat de mensen zeggen: Het is mooi om via het westen naar Indië te varen, maar dat kan niet want de aarde is plat. De geleerden zeggen, dat de aarde rond is, maar niemand durft naar het westen te varen om het te bewijzen. De koningen van Portugal wilde me zijn toestemming geven, maar zijn geleerde heren raadden het hem af. De Spaanse koning en koningin gaven me, na vele jaren wachten, wel hun toestemming, maar ze vonden de eisen te hoog die ik stelde. En nu heb ik eindelijk drie schepen, maar nu heb ik niet voldoende bemanningsleden. Wat zou het jammer zijn wanneer we niet naar Indië kunnen vertrekken omdat een scheepsjongen maar zegt, vind je niet?

Peter: Senor 'Columbus, het is niet omdat ik bang ben dat ik maar zeg, maar... ziet u, ik ben nog niet zo vaak op zee geweest en ik weet niet precies wat ik moet doen als scheepsjongen... En ik heb niemand die voor me kan getuigen,.. alleen een vriend, maar hij kent me nog maar heel kort.

Columbus: Maak je maar geen zorgen. Wat een scheepsjongen zoal doet zul je snel leren. Je lijkt me een pientere knaap. Je bevalt me wel. Als je mee wilt kun je mee...

Peter: Graag senor Columbus!

Columbus: Goed zo jongen. Je zult veel van de wereld zien en je zult veel leren. Kijk... hier moet je je naam zetten, een kruisje mag ook.

(Peter schrijft zijn naam)

Columbus: Zo.. Peter. Je schrijft duidelijk. (Pakt enkele geldstukken) Kijk, hier is de helft van je gage. Stop het in je buidel en bewaar het goed. Ik verwacht je morgenavond in de kerk bij de haven. Direct daarna gaan we aan boord. (Ze geven elkaar een hand)

Columbus: Zo Peter, Tot morgen.

Peter: Senor Columbus, tot morgen!

12.

(Peter gaat af, de zaal uit.)
(Doek dicht)

(Het gordijn gaat een stukje open. De bemanningsleden komen een voor een van het podium af en verlaten de zaal. Als laatste Columbus. Dan keren ze terug en gaan in de zaal zitten, alsof ze in een kerk plaatsnemen.)

(Het doek gaat nu geheel open. Op het podium een tafel met daarop een wit kleed, een kruisbeeld en twee brandende kaarsen. Daarachter pater Perez.)

Perez: Gij allen gaat een zware taak volbrengen. Van kapitein tot scheepsjongen, gij allen brengt Christus in het verre land, dat nu op u wacht. Het is een edele, ja, een heilige taak, die gij gaat volbrengen. Weest allen standvastig en vertrouwd op God. Hij zal u bijstaan in moeilijke uren, tijdens zware stormen, maar ook in tijden van windstilte. Wij, achterblijvers, zullen bidden voor uw behouden thuiskomst. Mannen van de Santa Maria, van de Pinta en de Nina, ga in vrede! Moge God met jullie zijn! (De priester maakt een kniebuiging achter het altaar) Dan wil ik jullie nu vragen samen het vrede lied te zingen. (De priester zet het lied 'Dona Nobis Pacem' in. De bemanningsleden zingen mee.)

(Als het lied af is gaat het gordijn dicht. Daarna gaan de bemanningsleden weer het podium op)

Verteller: De volgende dag vertrekken de drie schepen.

Het is dan 3 augustus in het jaar 1492. Ze varen eerst naar de Canarische eilanden. Daar wordt vers water en proviand ingenomen. Op 5 september geeft Columbus bevel om het anker te lichten en kiezen de scheepjes richting west. Ze komen op open zee en verliezen de kust uit het oog. Dan is er niets anders dan water om hen heen.

Ze varen vele dagen in westelijke richting onder een gunstige wind. Onder de bemanning heerst onrust.

(Doek gaat open. Het podium is veranderd in een scheepsdek met mast en want. Op het dek Peter en enkele andere scheepsjongens en matrozen, aan het werk of luiierend. Alfonso, Gomes en Peter staan aan de reling)

Alfonso: Hebben jullie ook gemerkt, dat de wind alle dagen uit het oosten waait? Hoe zullen we ooit thuis-komen? We kunnen niet de hele weg terug tegen de wind invaren?

Gomes: Het is werk van de duivel. Hij jaagt ons zo in de richting van de hel.

Peter: Ach jongens, dat valt wel mee. Je kunt toch tegen de wind in laveren.

Alfonso: Denk je echt, dat we zo lang tegen de wind in kunnen laveren? Nee, jongen, vergeet het maar. We komen nooit meer thuis.

Gomes: Ik heb vlak voor ons vertrek een oude zeerot gesproken. Hij geloofde net als Columbus, dat de aarde zo bol is als een kogel. Maar hij zei, dat als je van de bovenkant van de bol naar beneden vaart, dat je dan nooit weer terug kunt komen. En ik denk dat hij gelijk heeft. Hoe moet je ooit weer boven komen als je met je scheepje aan de onderkant bent? Nee, ik denk dat dat niet kan.

Peter: Kijk daar, een stuk van een boom. Het blad is nog groen.

Alfonso: Geef me een haak, dan zal ik het opvissen. (Peter geeft hem een lange haak. De tak wordt uit het water gevist.)

Gomes: Jongens, kom eens kijken. Een tak van een boom.

Jean: Roep Columbus.

Sancho: Moet je eens kijken. Het groen is nog helemaal vers. Deze tak ligt nog niet lang in het water. Er moet hier land in de buurt zijn.

Columbus: Mannen, laat de tak eens zien. Wie heeft er wel eens zo'n tak gezien? Niemand? Dan moet het een tak zijn die van land komt dat wij nog niet kennen. Mannen, er moet hier land in de buurt zijn. Blijf uitkijken. Jullie weten het: hij die het eerst land ziet krijgt de beloning van de koningin. (Columbus af)

Peter: Het land moet dichtbij zijn.

Alfonso: Ach wat, dat zeggen we al dagen. Gisteren hebben we ook een tak gevonden en stukken riet. En elke dag vliegen er vogels over. Geloof jij nog steeds, dat we land zullen vinden? Volgens mij is het werk van de duivel!

14.

Sancho: Het is tovenarij, wat ik je zeg. Misschien is het Columbus zelf wel die deze dingen oproept. Hij vereert God en alle heiligen als geen ander. Daarom stelt de duivel hem op de proef en houdt hem voor de gek met deze takken en vogels.

Alfonso: Elke nacht weer die overvliegende vogels en hun geklapwiek. Maar ze zijn niet echt. Het zijn geesten van vogels. Het zijn geesten die naar de hel vliegen... En straks vliegen wij ook naar de hel.

Peter: Maar de vogels zijn toch echt? Er hebben echte vogels vastgezeten in het want. We hebben ze toch opgegeten?

Alfonso: Ja jongen, als de duivel wil, dan laat hij zelfs echte vogels hierheen vliegen. (De scheepsjongen die het glas keert roept de bemanning toe)

Rodrigo: Een goed uur is voorbij,

Een beter uur volgt in de rij.

Het vijfde is gegaan, de zesde loopt,

Meer zal volgen naar men hoopt.

Bij de tijd staan we even stil,

voor een behouden vaart als God het wil.

Alfonso: Weer een uur verder van huis. Ik wil terug. Ik wil niet verder naar het westen. Ik heb er genoeg van.

Gomes: Laten we Columbus overvallen in zijn hut en hem gevangen nemen. Dan varen we terug.

Alfonso: Mannen! Wie doet er mee? We nemen

Columbus gevangen en zetten hem overboord. We varen terug. Terug naar Spanje.

Peter: Dat kunnen jullie niet doen! Niet nu we zo dicht bij het land zijn.

Alfonso: Geloof jij dat? Ik niet. Mannen wie doet er mee?

(Ze roepen door elkaar: Ja ik. Terug naar Spanje. Terug naar mijn vrouw en kinderen. Zet Columbus overboord en dergelijke)

Columbus: Wat is hier aan de hand? Is er ruzie? (De mannen mompelen wat) Mannen aan het werk. En blijf uitkijken of er land in zicht komt.

Verteller: De angst bij de bemanning is groot. Er is steeds ruzie en er wordt veel gemopperd en gescholden. Als Martin Pinzon, de kapitein van de Pinton hoort dat de mannen van de Santa Maria dreigen te gaan muiten spreekt hij hen toe.

Martin: Ik heb gehoord dat er hier op de Santa Maria enkele lieden rondlopen met een zeer dom idee. Ze willen onze admiraal uitschakelen en dan terugvaren naar Spanje. Muiten noemen ze dat. (Hij kijkt de mannen aan) Als ik merk dat er een van jullie onze admiraal ook maar een haar krenkt, dan krijgt hij met mij te doen. En als er onder jullie toch nog lieden zijn die het in hun domme kop halen om te gaan muiten, onthoudt dan dit: Ik knoop de muiters eigenhandig op in de mast. En jullie weten het: Martin Pinzon houdt zijn woord!

(Martin kijkt de mannen aan, een voor een)

Is er een van jullie die hier nog wat op zeggen wil?

(Niemand antwoordt, ze buigen beschaamd hun hoofd)

Dan hoop ik, dat hiermee deze zaak is afgedaan. Zo niet, dan... (Hij wijst naar boven in de mast. De mannen kijken naar boven. Dan verlaat Martin Pinzon het dek)

(Jean en Rodrigo staan voor op het toneel bij de reling)

Jean: Heb jij nog zin om in opstand te komen? Ik niet!

Rodrigo: Nee, dat laat ik nu wel uit mijn hoofd. Mijn leven is me toch te lief. Als we niet uitkijken, dan hangen we.

(Het is even stil)

Jean: Wil jij terug naar huis?

Rodrigo: Ja.

Jean: Ik ook. Ik denk vaak aan mijn vader en moeder, aan mijn broers en zussen. Zal ik ze ooit terugzien?

Rodrigo: Weet je, Jean, ik droom elke nacht over thuis. Over de heuvels waar ik vroeger altijd speelde, over de haven van de stad en over mijn paard.

Gomes: (Roept) Hé, wat is dat? Kijk daar. Het lijken wel vissen die vliegen.

Alfonso: O God, wat heeft de duivel nu weer op onze weg gestuurd?

Jean: Ze vallen ons aan. Ga liggen, plat op het dek. O God, spaar ons.

16.

Peter: Goede God, help ons.

Alfonso: Mannen, bidden en God vragen om ons te beschermen.

(Ze vallen op hun knieën en vouwen hun handen, ze prevelen gebeden)

Sancho: Ze zijn weg. God heeft ons geholpen.

Rodrigo: Gelukkig. God heeft ons gebed verhoord.

Alfonso: Het is duivelswerk. Nu hebben zelfs de vissen vleugels gekregen.

Gomes: Vissen horen te zwemmen, alleen vogels

vliegen. Het is duivelswerk. Stel je voor: Straks gaan zelfs de walvissen vliegen. Nou dan kun je nog wat beleven. (het licht uit)

Verteller: Zo varen ze steeds verder naar het westen. De tekens van land worden steeds duidelijker. Toch blijft de onvrede en de angst bij de bemanning groot. Dan, op een avond, ziet Columbus een licht in de verte.

(Het toneel is nagenoeg donker. Men ziet alleen donkere gestalten op het dek)

Columbus: (Wijst) Peter, kom eens hier en kijk langs mijn hand. (Peter komt 'en kijkt)

Columbus: Zie je wat?

Peter: Ik zie een licht. Is het land?

Columbus: Still! Maak geen loos alarm... Ja, het zou wel eens land kunnen zijn. Ik ruik dat we in de buurt van land zijn. Vandaag of morgen zullen we het zien.

(Columbus loopt naar Rodrigo toe)

Columbus: Rodrigo, zorg dat het kanon geladen wordt voor het afgesproken teken. Als we land zien vuur je af.

(De mannen staan bij de reling en turen in de verte)

(Dan klinkt in de stilte een schot)

Columbus: Het afgesproken teken. Op de Pinta hebben ze land gezien. God zij gedankt!

17.

(Alle mannen schreeuwen door elkaar: Land, we hebben land gevonden, we zijn gered, Gode zij dank, land in het westen, ik zie het land, en dergelijke)
Columbus: Mannen, laat ons God danken. (Hij zet het Salva Regina in. De andere bemanningsleden zingen mee. Het wordt langzaam licht)
(Doek dicht)

deel twee

HET GOUD VAN DE INCA'S

Rolverdeling:

Francesco Pizarro, de leider van de expeditie

Hernando de Soto, een officier

Diego, een soldaat

Valverde, de priester

Filipo, een overgelopen inca, die als tolk dient

Veritas, een soldaat

Almagro, een soldaat

Atahualpa, de Inca, de vergoddelijkte leider van het
incavolk

vier dragers van de inca

Verteller

(Van achter uit de zaal komt de uitgeputte en haveloze groep soldaten onder leiding van Pizarro. Ze hebben een barre tocht van vele weken achter de rug. Terwijl ze achter in de zaal staan ziet een van de soldaten de verlaten stad.)

Veritas: Pizarro, kijk... daar voor ons, een stad.

De Soto: Dat moet de stad zijn die we zochten! Dit moet de incastad zijn!

Pizarro: Mannen, we hebben de stad gevonden. Dit moet de Incastad zijn. Maar (hij kijkt nog eens goed).. als ik het goed zie is de stad verlaten. Ik zie geen mensen. (Tot de soldaten) Wie van jullie ziet er mensen in de stad: (De anderen ontkennen mompelend, halen hun schouders op, kijken nog eens extra goed)

Pizarro: Misschien is dit een hinderlaag. De Soto, ga naar links met enkele mannen. Trek op naar het plein dat je daar ziet. Let goed op en kom ons te hulp als je een teken hoort. Begrepen?

De Soto: Ja, heer.

Pizarro: Ik ga met enkele mannen naar rechts. We ontmoeten elkaar op het plein. Ga! Moge God met ons zijn. (Pizarro, Veritas, Valverde en Filipo trekken via links van de zaal naar het podium en De Soto, Diego en Almagro via rechts van de zaal. Ze ontmoeten elkaar op het podium. Almagro heeft een gouden takje gevonden.)

Pizarro: Er is niemand te zien. De stad is verlaten.

De Soto: U hebt gelijk heer. Er is niemand in deze stad. Maar... heer, kijk hier. Een van de soldaten heeft dit gevonden. (De Soto laat een klein gouden takje zien. De anderen reageren verbaasd, stoten elkaar aan, praten door elkaar:)

Veritas: Goud, het is een takje van goud.... Lag er nog meer?

Valverde: Waar heb je dat gevonden? Was er nog meer?

Pizarro: (Dwingend) Stille Mannen! Dit takje zal door mij persoonlijk worden bewaard. Mochten jullie meer goud vinden, dan wordt dat bij mij gebracht. Als we terug in Spanje zijn zullen we de buit verdelen. (Met verheven stem) En laat ik niet merken dat er iemand goud voor zichzelf

2.

houdt.: Hij zal nog dezelfde dag worden berecht en terechtgesteld.

De Soto: Heer Pizarro... Daar op de heuvels, tenten en vuren.

(Ze kijken allemaal)

Pizarro: Dat zijn waarschijnlijk de bewoners van deze stad. De Soto! Ga naar hen toe en neem Diego en Filipo mee. Probeer de Grote Inca te spreken te krijgen. Groet hem van mij en nodig hem uit om mij hier in deze stad een bezoek te brengen.

De Soto: Goed heer. Diego en Filipo, volg mij!

(De drie gaan van het podium naar achter in de zaal)

Verteller: De Soto gaat met de twee naar het tentenkamp dat ze in de verte hebben gezien. Ze worden vriendelijk ontvangen door het incavolk en naar de inca gebracht. Nadat ze met de inca hebben gesproken keren ze terug en brengen verslag uit van hun tocht.

(De drie komen terug van achter uit de zaal. Ze zijn opgewonden en vertellen de andere soldaten door elkaar wat ze hebben gezien)

Diego: Het volk is rijk, het barst er van het goud. Ze hebben zelfs kleren van goud en.....(vertelt over al het goud dat hij zag)

De Soto: Het is ongelooflijk. Ze leven in pracht en praal. Hun koning draagt gouden kleren, heeft een gouden kroon op zijn hoofd en .... (vertelt over het goud)

Pizarro: Houd jullie mond en praat niet door elkaar! De Soto,.. vertel wat er is gebeurd.

De Soto: Heer,.. we werden vriendelijk ontvangen door enkele edelen uit het volk. Ze brachten ons naar een soort binnenplaats. Het was het huis van de Grote Inca. Niet iedereen woont er in tenten. De Grote Inca woont in een stenen gebouw... zo mooi,.. zo rijk.. Heer,.. in de tuin stonden bloemen van goud en zilver. Er was een fontein van goud,.. we zagen schalen van goud, bezet met schitterende edelstenen. Zij droegen kleren, die waren bezet met goud

3.

en edelstenen..... (Vertwijfeld) Maar,.. heer... Zij zijn met velen, zeer velen. Het volk gehoorzaamt de Inca zonder dat hij zelfs maar hoeft te bevelen. Het zijn er zeker 10.000 en wij zijn slechts met driehonderd man.
Pizarro: En?... Komt de Inca mij bezoeken?
De Soto: Morgenvroeg zal hij komen.
Pizarro: Goed zo. We zullen hem hartelijk ontvangen. Mannen, zoek een plaats voor de nacht. De Soto, Valverde en Diego, jullie blijven hier. (De anderen verdwijnen van het toneel) Ik wil vanavond met jullie overleggen over wat we morgen gaan doen. Kom over een uur in het huis dat ik tot het mijne heb gemaakt. (Ze knikken instemmend.
Iedereen af. Gordijn dicht)
(Tafel, stoelen en olielamp worden klaargezet)

Diego leest uit zijn dagboek: (voor op het toneel voor het gordijn)

Ik ben vanmiddag in het kamp van de Grote Inca geweest. We werden ontvangen alsof we vrienden waren. We werden bij de Grote Inca gebracht. Het was overweldigend wat we daar aan rijkdommen hebben gezien. Er was zeer veel goud. Zelfs de pilaren en de muren waren met goud belegd. Nu hebben we het doel van onze vurigste wensen bereikt. Nog veel indrukwekkender was de Grote Inca. Hij heeft een edel en knap gezicht en hij is ongeveer 30 jaren oud. Zijn gestalte is krachtig en gebiedend, maar toch heel fijn en edel. Hij sprak langzaam en zeer eerbiedig. Iedereen was stil en luisterde naar hem. Hij wordt als een god vereerd door het volk.

Morgen komt hij naar ons toe om met Pizarro te onderhandelen. Hoe we het goud moeten bemachtigen weet ik niet. Hun legermacht is groot, zo groot, dat het zinloos is om met ze te vechten. Ze zijn met vele duizenden en wij zijn slechts met driehonderd man overgebleven. De soldaten zijn onrustig en moedeloos. We zijn zo dicht bij de schatten van dit volk en toch kunnen we het goud niet bemachtigen. 4.

Heer, bespaar ons een strijd met de Inca en zijn volk.

(Gordijn gaat open. Op het toneel een tafel, stoelen, een olielamp: de kamer van Pizarro. Rond de tafel zitten Pizarro, Valverde, De Soto en Diego. Ze praten op een samenzweerderstoon, krachtig 'fluisterend')
Pizarro: Mannen luister. Morgenvroeg zal de Grote Inca ons bezoeken. Ik heb een plan gemaakt hoe we hem zullen ontvangen.... Luister!.. We zullen hem in een hinderlaag lokken en hem voor het aangezicht van zijn leger gevangen nemen.

Diego: Maar heer, dat kunnen we toch niet doen!?! Hij komt naar u toe om te onderhandelen.

Valverde: Laten we hem ontvangen zoals het een koning betaamt. We kunnen hem altijd nog gevangen nemen.

De Soto: Zijn volk zal in opstand komen en ze zullen ons aanvallen. Ze zullen ons vermoorden. Het is veel te gevaarlijk hem gevangen te nemen.

Pizarro: Luister. Ik had wel gedacht dat jullie zo zouden reageren. Maar begrijp dit goed: onze situatie is hopeloos. We zijn met te weinigen om het goud te veroveren. Teruggaan zonder goud en rijkdom kan niet: de mannen zouden in opstand komen. En jullie willen zelf toch ook niet zonder goud naar huis terugkeren?

(Tot Valverde) En zou u terug willen keren zonder dit heidense volk tot het christelijke geloof te hebben bekeerd? (De priester knikt ontkennend)

We zijn deze oerwouden ingetrokken om de heidenen te bekeren. Het afgodendom moet worden verdreven. We strijden in Gods naam. Laten we vrouwen op Hem. Hij heeft ons hier gebracht.

Zijn we voor niets door Hem hierheen gestuurd? Nee! We hebben een belangrijke taak. Wij moeten dit volk bekeren. Het is onze heilige opdracht. (Er valt een korte stilte)
Het enige wat we kunnen doen, is de Inca gevangen nemen. Als we hem in ons bezit hebben, zal het volk zich rustig houden. We hebben dan meteen hun afgod in handen. Ze zullen lamgeslagen zijn, ze zullen hun afgod missen en niet weten wat ze moeten doen. Het is onze enige kans: 5.

(Stilte... Pizarro kijkt de anderen aan)

Wie stemt niet in met het plan? (Pizarro kijkt ze een voor een aan, de anderen buigen hun hoofd)
Goed! Morgenvroeg nemen we de Grote Inca gevangen!
(Gordijn dicht. Tafel, stoelen en olielamp worden weggehaald)

Diego leest voor uit zijn dagboek: (voor op het toneel voor het gordijn)

Vanavond heeft Pizarro ons zijn plan verteld. Morgenvroeg wordt de Grote Inca gevangen genomen. Ik stemde er niet mee in, maar het is het enige wat we kunnen doen.

Alle soldaten worden verdekt opgesteld met hun geweren.

Als Pizarro een teken geeft zal het vuur geopend worden.

O mijn God, wat zal er dan gebeuren? Er zullen veel doden vallen en gewonden.

Wij werden vanmiddag vriendelijk ontvangen door het

incavolk. We werden hoffelijk ontvangen door de Grote

Inca. En morgenvroeg zullen we hem ontvangen met onze

loden kogels.

(In zichzelf hardop sprekend) Maar het is onze enige kans.

(Gordijn gaat open. Het is nog zeer vroeg, halfduister. Op het toneel Pizarro, Valverde, de Soto en Diego)

Pizarro: Alle soldaten zijn opgesteld. Jullie blijven bij mij. Valverde, je weet wat de afspraak is. (tot de anderen) Mannen, jullie gaan dit huis binnen. Ik kom zo ook (ze gaan af)

Pizarro : (met zeer luide stem, bijna schreeuwend, tot de mannen die verdekt staan opgesteld) Mannen! Niemand mag gezien worden! Niemand verroert zich of maakt enig gerucht! De Grote Inca moet denken, dat hij de verlaten stad betreedt. Als ik het teken geef wordt het vuur geopend. Maar denk er aan: de Grote Inca mag niet geraakt worden!... Mannen, het wachten begint... Moge God met ons zijn... De zon komt al op. De Grote Inca zal zo komen. (Het wordt lichter)

6.

(Van achter uit de zaal komt in stilte, in alle rust, de stoet met de Grote Inca op een gouden troon. Voor het podium houdt de stoet stil. De Inca kijkt zoekend rond. Valverde komt naar voren tot midden op het podium, in zijn ene hand de bijbel, in zijn andere een houten kruis)

Valverde: Gij, Grote Inca, machtige koning van het incavolk, onderwerp u aan de macht van de keizer van Spanje en de paus te Rome. Pizarro, onze leider, heeft de opdracht ontvangen uw land in bezit te nemen en u te bekeren tot het christelijke geloof. Onderwerp u aan hem en gij zult in vrijheid gaan.

(De Inca kijkt hem aan, maar beweegt niet)

Valverde: (herhaalt wat hij heeft gezegd) Gij, Grote Inca, machtige koning van het incavolk, onderwerp u aan de macht van de keizer van Spanje en de paus te Rome.

Pizarro, onze leider, heeft de opdracht ontvangen uw land in bezit te nemen en u te bekeren tot het christelijke geloof. Als u aan de keizer elk jaar een schatting betaalt zult u een trouw vazal zijn van de keizer en dan zal de keizer u beschermen en u in nood bijstaan.

(Weer reageert de Inca niet, maar kijkt de priester alleen aan)

Valverde: (is onzeker geworden, verheft zijn stem) In de naam van God, in de naam van zijn zoon en in de naam van de heilige geest beveel ik u: onderwerp u aan de macht van de keizer van Spanje en de paus te Rome. Bekeer u tot het christelijke geloof. Als ge dat niet doet zult gij als een heiden sterven en zal uw ziel verdoemd zijn. Ge zult na uw dood verder leven in de hel waar de duivel u zal pijnigen en vernederen. Gij zult eeuwig daar branden, niemand zal u dan nog kunnen redden.

(De Inca reageert niet, blijft de priester aankijken)

Valverde: (Weet niet meer wat te doen, is radeloos) Bij God, waarom antwoordt gij niet? (Hij het het kruis en de bijbel ten hemel en roept) Ohoho, verdoemd zij deze mens. Alleen God kan hem nog redden! (Hij draait zich om en verdwijnt tussen de huizen)

7.

(Van achter de huizen geeft Pizarro het teken met luide stem)

Pizarro: Mannen, vuur!

(Er breekt een donderend geweld los. De mannen die de Inca dragen storten ter aarde. De Inca blijft staan en kijkt vol medelijden en onbegrip naar de soldaten en zijn gedode dragers. Van achter het toneel klinkt weer de luide stem van Pizarro)

Pizarro: Mannen, staakt het vuren. Neem de Inca gevangen. (Almagro, De Soto en Veritas nemen de Inca gevangen en voeren hem af achter het toneel)
(licht uit)

Verteller: De Inca wordt gevangen genomen en in een van zijn eigen huizen opgesloten. Hij wordt bewaakt door twaalf soldaten. (Van achter uit de zaal klinken zacht klaagzangen) Die avond horen de Spanjaarden de klaagzangen van het incavolk. Het volk is in diepe rauw en vol wanhoop.

De volgende dag krijgt een deel van de soldaten toestemming om op zoek te gaan naar goud, zilver en andere kostbaarheden. (Diego en Veritas komen van achter het podium en gaan door de zaal naar achteren) Ze doorzoeken de verlaten stad en vinden daar achtergelaten gouden voorwerpen. Ze gaan ook naar het kamp van het incavolk en halen er goud en edelstenen. Alles wordt verzameld in een groot huis en door een van de soldaten genoteerd. Iedereen moet alles afgeven wat hij aan kostbaarheden heeft weten te bemachtigen. Veel soldaten houden toch kleine gouden voorwerpen voor zichzelf. De afgunst en de haat onder de soldaten neemt toe. Niemand vertrouwt de ander. Ieder probeert voor zichzelf zoveel mogelijk te bemachtigen. (Onderwijl zijn de twee soldaten teruggekeerd en hebben hun 'buit' afgegeven en laten noteren, Diego als eerste)

8.

Diego leest voor uit zijn dagboek: (voor op het toneel voor het gordijn)

Vandaag ben ik naar het kamp van het Incavolk geweest. Het is ongelooflijk wat ik heb gezien.

Het is vreemd, ja zelfs kwellend, dat het goud voor de mensen hier niets betekent. Goud schijnt hier zo gewoon te zijn als bij ons ijzer of lood. En dat, terwijl de hele verdere mensheid bezeten is van de begeerte naar goud en rijkdom.

Bezit is bij dit volk heel anders dan bij ons. Het is beangstigend en pijnlijk, om te zien, dat dit volk geen bezit en geen begeerte kent. Hoe is het mogelijk, dat deze mensen alles samen delen? Dat er geen armoede en gebrek heerst? dat iedereen gelukkig en tevreden schijnt te zijn? Dit volk kent geen hebzucht, geen jalouzie om bezit. Ze zijn niet ontevreden, ze eisen niets voor zichzelf, maar ze werken voor elkaar. Het is niet te geloven, dat zo'n volk kan bestaan op een aarde, die wordt geregeerd door vorsten en koningen die streven naar macht en rijkdom.

Bij dit volk zijn alle mensen aan elkaar gelijk. Niemand is meer dan de ander. Iedereen deelt in het bezit en in de rijkdom van het land.

Alleen de Inca is hoog verheven boven zijn volk. Hij wordt door het volk vergoddelijkt en geeerd. Ik geloof, dat er nooit een sterfelijk mens zo door zijn volk werd geeerd als de Inca. Het volk gelooft, dat hij afstamt van de zon. Ze vereren de zon als een goddelijk wezen en ze aanbidden de Inca als een wezen van hemelse oorsprong.

Mijn God, wat moet ik denken van dit volk? Zijn het wilden? Zijn het barbaren? Is dit een primitief volk? Of is dit volk verder ontwikkeld dan wij? Is dit een hogere beschaving dan de onze? Hoe kan dit volk geen eigendom kent? Ze bezit? Hoe kan het dat dit volk geen eigendom kent? Ze werken niet voor loon, ze werken niet voor eer of roem. Ze wedijveren niet met elkaar, ze staan elkaar niet naar het leven. Zij leven in één grote gemeenschap.

9.

Maar ze kennen niet het christelijke geloof. Zij aanbidden hun Inca en de zon. Moeten we hen dit geloof afnemen? Moeten we ze tot het christelijke geloof brengen? Heer, ik weet het niet. Ik weet het niet! Geef me de kracht en het inzicht zodat ik de waarheid kan begrijpen en dat ik het goede kan doen.

Verteller: Enkele dagen verstreken. Toen verscheen er een grote groep uit het incavolk in de stad. Ze vroegen of ze bij hun Inca mochten zijn, om hem te verzorgen en te dienen. Ja, ze wilden zelfs met hem sterven. Pizarro was bang voor hen, hoewel ze ongewapend waren. Hij stond enkelen toe om zich bij de Inca te voegen en hem te dienen.

Op een dag was het Filipo die de Inca bezocht en met hem sprak. Hij was een incaman, die was overgelopen naar de Spanjaarden en al een lange tijd onder de Spaanse soldaten verkeerde.

(Midden op het podium staat Atahualpa, Filipo komt op) Filipo: (tot de Inca) Atahualpa, machtige Inca, wil

luisteren naar uw nederige dienaar.

Atahualpa: Filipo, spreek als gij spreken wilt.

Filipo: Machtige Inca, Gij ziet,.. deze mannen willen goud. Ze hunkeren naar goud, ze schreeuwen om goud, ze huilen om goud. Ja,.. ze verscheuren elkaar om goud.

Machtige Inca,.. geef hen dat goud, zoveel als u bij elkaar kunt krijgen. Dan zullen ze u vrijlaten.

Deze mannen geven alles voor goud. Ze zijn bevangen door een ziekte die alleen door goud genezen kan worden. Ze zouden hun vrouwen en kinderen ruilen voor goud, ze zouden zelfs de zielen van hun vrienden ruilen voor goud,.. ja, zelfs hun eigen ziel zouden ze geven in ruil voor goud! (De Inca kijkt Filipo verbaasd aan. Hij schudt met zijn hoofd, loopt naar de stoel rechts voor op het podium en gaat daar zitten. Filipo kijkt naar hem en gaat dan af)

10.

Atahualpa: (peinzend) Filipo heeft woorden gesproken die ik niet kan begrijpen. Hoe zou een mens de vrijheid kunnen kopen met zo iets gewoons als goud?

De mannen van dit vreemde volk vechten met elkaar om goud. Hun ogen schitteren als ze goud zien. Hun handen grijpen naar alles wat van goud is. Ik, Atahualpa, begrijp niet waarom het goud zo belangrijk voor hen is.

Verteller: De Inca dacht na over de woorden die Filipo tot hem gesproken had. Hij zag hoe de Spaanse soldaten bezeten waren door het goud.

Enkele dagen later vroeg de Inca een onderhouid aan met Pizarro.

(Op het toneel Atahualpa. Pizarro, Valverde en De Soto komen binnen)

Atahualpa: (tot Pizarro) Gij, machtige koning van deze soldaten,.. Ik vraag u: schenk mij mijn vrijheid. Mijn volk rouwt, laat mij gaan om me bij hen te voegen. (Langzaam sprekend, een beetje onzeker) Ik zal de gehele vloer van deze zaal met goud bedekken als u mij de vrijheid geeft. (Pizarro en de Soto kijken elkaar verbaasd aan)

Ik, Atahualpa, begrijp dat dat niet genoeg is. Niet alleen de vloer zal ik beleggen met goud. Ik zal deze zaal vol laten brengen met gouden voorwerpen, zo hoog als ik met mijn hand kan reiken; als gij mij de vrijheid geeft.

(Pizarro, Valverde en De Soto zijn verbaasd)

De Soto: Deze zaal? Helemaal vol goud?

(Pizarro knikt de anderen toe. Ze lopen met zijn drieën naar links voor. Ze staan links voor op het podium dicht bij elkaar en overleggen. De Inca staat rechts, wat naar achteren, afwachtend pijnzend)

Pizarro: Het is ongelooflijk. Zoveel goud krijgt hij nooit bij elkaar.

11.

De Soto: Maar er is zeer veel goud in dit land, Heer.
 Pizarro: Het volk zal dat niet afstaan. Deze hele zaal vol goud. Het is niet te geloven. Wat vinden jullie?...
 Moeten we de ruil aannemen?
 Valverde: Zoveel goud,... laten we het doen.
 De Soto: Laten we het doen, voordat het volk het goud wegvoert of verbergt. Ze zullen het zelf komen brengen als hun Inca het vraagt.
 (Pizarro draait zich om en loopt naar de Inca. Hij steekt zijn hand uit om die aan de Inca te geven. De Inca kijkt naar de hand, dan naar Pizarro.... Dan geeft de Inca Pizarro de hand.)
 Pizarro: Atahualpa! Geef uw volk de opdracht het goud te verzamelen. We nemen het aanbod aan. (Tot De Soto)
 De Soto, laat enkele incamannen komen, dan kunnen ze de opdracht van hun Inca in ontvangst nemen. (De Soto af)
 Pizarro: (Tot Atahualpa) Hier hebt u een krijtje. Trek daarmee een lijn op de wand zo hoog als uw hand reiken kan. Zo hoog zal het goud worden opgestapeld.
 (Atahualpa neemt het krijtje aan en zet een lijn op de muur. De Spanjaarden kijken toe. De soto komt terug met twee incamannen. Ze vallen voor hun Inca op de knieën, met hun voorhoofd op de grond.)
 Atahualpa: Ik, Atahualpa, geef u de volgende opdracht....
 Ga naar ons volk en vraag hen al het goud te brengen, dat in deze zaal gebracht kan worden. Ga heen en kom terug met goud. Alle gouden sierraden, drinkbekers, eetgerij, maar ook de gouden versierselen, de gouden planten en bloemen, de schalen vol fruit,.. ja alles van goud dat hierheen gebracht kan worden zullen we in deze zaal verzamelen. En dan zal ik, Atahualpa, weer bij u terugkomen.
 (De incamannen buigen en verlaten achteruitlopend het podium, door de zaal naar achteren)

12.

(Terwijl Diego voorleest komen er mannen uit het incavolk met gouden voorwerpen van achter uit de zaal en brengen ze naar het podium)
 Diego leest voor uit zijn dagboek:

Het is niet te geloven wat er is gebeurd. Atahualpa zal de zaal, waarin hij gevangen zit, vol goud laten brengen. Vandaag al kwamen er veel inca's met gouden voorwerpen: prachtig edelsmeedwerk, zo mooi en zo kunstig gemaakt. De vloer van de zaal ligt nu bijna vol en het goud blijft binnenstromen. Het is ongelooflijk dat deze mensen al hun goud afstaan. Ze hechten er geen enkele waarde aan voor zichzelf. Alles geven ze voor het welzijn van hun Grote Inca.

Atahualpa kijkt toe, terwijl het goud wordt binnengebracht. Sommige soldaten trappen de mooie gouden voorwerpen in elkaar, zodat er meer goud in de zaal kan. Ik heb gezien hoe Atahualpa huilde, toen hij zag hoe het mooie sieraedwerk door de soldaten werd vernield en platgetrapt. Hij zat verslagen op een stoel door verdriet overmand. Hij begrijpt niets van ons, zoals wij niets begrijpen van hem en zijn volk. (Atahualpa zit rechts vooran op een stoel, hoofd in zijn handen, verdrietig, vol medelijden)

(Terwijl de verteller aan het woord is gaat het brengen van gouden voorwerpen door)

Verteller: Steeds meer gouden voorwerpen werden er gebracht. Na enkele weken was de zaal bijna tot aan de krijtstreep gevuld met goud.

Onder de soldaten ontstond ruzie over het verdelen van de buit. Daarom gaf Pizarro Atahualpa de opdracht alle goudsmeden uit het land te roepen. Zij moesten de gouden voorwerpen omsmelten en er even grote staven van maken. Zo zou de buit eerlijk verdeeld kunnen worden. De edelsmeden smolten al het moois dat ze hadden gemaakt om tot staven. Zij werkten dag en nacht, met pijn in hun harten.

13.

(Er sluipt een soldaat van het podium naar achter in de zaal. Hij sluipt achter een van de inca's aan, die een gouden schildpad komt brengen. Hij bespringt vlak voor het podium de man, steekt hem in de rug, grijpt de gouden schildpad en gaat er vandoor, naar achter door de zaal, via links naar voren en verdwijnt achter het podium. De dode incaman wordt door een andere inca weggesleept naar achter in de zaal. Atahualpa heeft alles gezien, terwijl hij op zijn stoel zat)

Atahualpa: (Staat op, heft zijn handen als spreekt hij tot de zon) O, machtige zonnegod,.. Gij heerser over het goud,.. Gij heerser over het leven en de dood.... Gij die onze wegen kent,.. Vertel mij; wat hebben deze gebeurtenissen te betekenen.

Zie, hoe de soldaten zelfs doden om het goud te bezitten.

Ze luisteren niet meer naar hun leider, ze bedriegen elkaar, ze haten elkaar, alleen om het goud te kunnen bezitten.

(Hij gaat op zijn stoel zitten)

Zij worden ziek door het goud. Zij slurpen met hun

schitterende ogen de glans en de kleur van het goud op.

Maar ze kunnen het goud niet eten, ze kunnen het niet drinken. (Hij schudt niet begripend zijn hoofd)

Wat voor nut heeft het voor hen om goud te bezitten? Zij

toeien zich er niet mee, zij maken er geen sierraden,

eetgerij of beelden van,.. Nee, ze vernietigen het

prachtige sierwerk dat de edelsmeden van mijn volk hebben

gemaakt. (Heft opnieuw zijn handen tot de zonnegod)

O, machtige zonnegod,.. waarom moet dit alles gebeuren?

(Zakt weer terug op zijn stoel, blijft bedroefd zitten)

Verteller: Filippo, de overgelopen inca, gedroeg zich zoals de Spaanse soldaten. Ook hij wilde bezit. Ja, hij wilde zelfs een vrouw bezitten uit het gevolg van de Grote Inca. Hij nam deze vrouw. Iets dergelijks had hij vroeger niet eens in een droom durven doen: het was een van de grootste misdaden die een inca kon begaan.

14.

Atahualpa beklaagde zich over deze misdaad bij Pizarro. Filippo werd bij Pizarro geroepen en hij kreeg een uitbrander.

De haat van Filippo tegen de Incavorst werd hierdoor nog veel groter en hij beschuldigde de Inca van een samen-zwering tegen de Spanjaarden. Pizarro geloofde zijn roddelverhalen. Niet omdat ze waar waren, maar omdat het hem goed van pas kwam. Pizarro ging naar Atahualpa, om hem te vertellen wat er over hem werd verteld.

Pizarro: Atahualpa, men vertelt, dat u een samenzwering op touw hebt gezet om mij en mijn soldaten te verdrijven. Zeg mij, wat is daarvan waar?

Zeg mij, wat voor een verraad is het, dat jij tegen mij hebt gesmeed, terwijl ik u vertrouwd heb als een broeder.

Atahualpa: Gij schertst,.. gij schertst met mij en met mijn volk. Hoe zouden ik en mijn volk er aan kunnen denken u schade toe te brengen? Hou zou de adelaar zich moeten verzetten tegen de macht van de bliksem en de aardbeving? (Zijn stem verheffend) Spot niet op deze wijze met mij, verzoek ik u. (Hij kijkt Pizarro doordringend aan. Hij gaat zitten)

Ben ik niet een weerloos mens in uw handen? Hoe zou ik de plannen moeten uitvoeren, waarover gij spreekt? Zou ik niet de eerste zijn die gedood zou worden door uw geweren?

Gij kent mijn volk slecht, als gij denkt dat mijn volk

zonder mijn bevel tegen u in opstand zal komen.

Zelfs de vogels in mijn land zouden het niet wagen te

vliegen zonder mijn wil.

Pizarro: Ik zal nadenken over uw woorden en spreken met mijn officieren. Vanavond zullen we over uw lot beslissen.

15.

Verteller: Die avond besluiten Pizarro en zijn officieren, dat Atahualpa ter dood gebracht moet worden. De aanklacht van Filipino wordt gegronnd verklaard. De volgende dag gaan Pizarro, Valverde, De Soto en Diego naar Atahualpa om hem te vertellen, dat hij die avond zal worden terechtgesteld.

(Atahualpa zit op zijn stoel. Pizarro, Valverde, De Soto en Diego komen binnen)

Pizarro: Machtige Incakoning! We hebben gisteravond recht gesproken. U zult vanavond ter dood worden gebracht. U zult sterven door het vuur! (Atahualpa kijkt doelloos de zaal in, alsof hij de woorden niet heeft gehoord. Plotseling keert hij zich tot Pizarro)

Atahualpa: Wat heb ik gedaan. Wat hebben mijn kinderen gedaan, dat mij dit lot moet treffen, en daarbij nog uit uw handen? Hebt gij dan vergeten hoe ge door mijn volk met goedheid en vertrouwelijkheid behandeld bent? En ik, heb ik u niet genoeg vriendschap bewezen?

(Met gebogen hoofd) O, Gij machtige koning van de soldaten, mijn broeder,... spaar mijn leven. Spaar mijn leven, opdat ik terug kan gaan naar mijn volk. Het goud is bijeengebracht. Ik heb uw wens vervuld. (Smekend) Spaar mijn leven....(Atahualpa heft zijn hoofd en kijkt Pizarro smekend aan)

Pizarro: We hebben het besluit genomen. U bent schuldig bevonden. Vanavond zult gij worden terechtgesteld.

Atahualpa: (Hij gaat staan en kruist de handen voor zijn borst) Ik, Atahualpa, zal sterven zoals gij het verlangt.... Laat mij echter sterven in het aangezicht van de opkomende zon en niet in de donker wordende avond.

Pizarro: Dat verzoek willig ik in.... De Soto, zorg dat alles wordt klaargemaakt zodat de terechtstelling morgen vroeg kan plaatsvinden.

Atahualpa: Ik dank u machtige leider. Gij zijt als een goede god voor mij.

16.

Pizarro: (wordt kwaad) Ik ben geen god. Wat weet gij, heiden, van God?

Atahualpa: Van uw god weet ik weinig, van mijn god weet ik veel. Uw god kan men niet zien. Mijn god komt elke ochtend op in het oosten, hij schreidt elke dag over de hemel en groet zijn kinderen dagelijks.

Valverde: Houdt uw mond! Er is slechts één God! Het zou beter zijn voor u, o verdoemde, als gij u aan zijn liefdevolle wil zou onderwerpen.

Atahualpa: Hoe kunt gij met zoveel beslistheid zeggen, dat uw god de werkelijke en enig ware god is? Hoe kunt gij spreken over zijn liefde voor de mensen en tegelijkertijd onschuldige mensen vermoorden?

Pizarro: Mannen, voer hem weg! Morgenvroeg zal hij worden verbrand!

(Pizarro, De Soto, Valverde (met bijbel en kruis), Diego en de andere soldaten staan bij lamplicht op het podium)

Pizarro: Mannen, de zon komt zo op. De Soto, haal

Atahualpa. Als de zon opkomt zal hij naar de brandstapel worden gevoerd en worden terechtgesteld. (De Soto haalt de geboeide Inca)

(Atahualpa in het midden, de anderen er omheen)

Atahualpa: Voordat ik in het vuur zal sterven wil ik u deemoedig vragen;.. gij mannen, vanwaar komt gij? Wat is het voor een land waar gij woont? Vertel mij hoe gij in uw land kunt leven zonder zon?

De Soto: Hoozo, zonder zon? Meent gij, dat bij ons eeuwige duisternis heerst?

Atahualpa: Dat moet ik wel aannemen, omdat gij de zon de oorlog verklaart.

Pizarro: (Spottend) Gij en de zon zijt dus één en dezelfde?

Atahualpa: Ja, Gij zegt het. Mijn voorouders en ik, wij stammen af van de zon, sinds de korenaren in ons land groeien.

17.

Maar gij hebt mij nog niet geantwoord. Schijnt bij u dezelfde zon? Gij moet u vertoggen. Het moet een andere zijn. Is uw zon niet vertognd als gij prachtig gouden siersmeedwerk vernielt? Verduistert uw zon niet als gij dood en verderf zaait? Wat hebt gij voor wetten? Wat hebt gij voor zeden? (Niemand antwoord) Ik wilde doorgronden wat u zo sterk maakt en ik geloof, dat ik het begrepen heb. Het is het goud. Het goud verleent u de moed om alle dingen aan te raken en u toe te eigenen. En met het winnen van de dingen vernielt gij de vorm ervan. Het goud behekt uw ziel. Het goud is uw god, uw verlosser, zoals gij het noemt. Wie het goud bezit, die is door toverkracht beschermd. Hij denkt de zon te bezitten, omdat hij de echte zon niet kent. (Atahualpa kijkt de anderen aan) Ik begrijp het nu, en ik beklaag u, zonnelozen! (Het wordt lichter, alsof de zon opkomt) Zie, de zon komt op. Zij begroet haar kinderen... Laat ons gaan, opdat ik het offer kan brengen dat van mij wordt gevraagd. In het aangezicht van de zon zal ik sterven. (In optocht verlaten zij allen de zaal. Valverde voorop, daarachter Pizarro, Atahualpa, De Soto en de anderen. Zij zingen het Credo)

(In stilte komt de hele stoet weer binnen en gaat via links achter op het donkere podium staan. Diego gaat door het middenpad)

Diego leest uit zijn dagboek:

Het is nu vele jaren geleden dat Atahualpa werd terechtgesteld. Die dag zal ik echter nooit vergeten. Die ochtend hebben we hem naar de brandstapel geleid. We hebben het credo voor hem gezongen. Valverde, onze priester, heeft hem gevraagd of hij gedoopt wilde worden voor hij zou sterven. De Inca boog voor de priester, keerde zich toen met zijn gezicht naar de zon en bad een gebed. Ook zong hij een lied, nog steeds met zijn gezicht en zijn handen naar de zon gewend.

18.

Toen gebeurde het. Ik zal het nooit vergeten. Naast de brandstapel stond de soldaat, die de taak van beul op zich had genomen. Hij had een brandende fakkel in zijn handen, waarmee hij de brandstapel zou ontsteken.

Atahualpa liep naar hem toe en nam de fakkel in zijn handen. Niemand verroerde zich, iedereen leek aan de grond genageld. Weer zong Atahualpa een lied, met de fakkel hoog boven zijn hoofd geheven, als wilde hij de zon ontsteken.

Toen stak hij de brandstapel aan. Het droge hooi en de takken stonden meteen in volle vlam. Atahualpa riep nog een maal de zonnegod aan en sprong toen op de fel brandende houtstapel.

Ik werd door verdriet overmand. Ik voelde de pijn, die Atahualpa moest voelen. Ik ben weggelopen, weg van de plaats waar hij verbrandde, weg van de stad.

Pas enkele dagen later keerde ik terug. Nu weet ik wat we toen hebben gedaan. Nu weet ik dat we een volk hebben uitgeroeid, dat veel hoogstaander, veel menselijker en veel christelijker was dan wij.

19.